

K RIZIKŮM A ÚSKALÍM RECENZNÍHO VÝKONU

K RECENZI ANETY DAMBORSKÉ MONOGRAFIE O WŁADYSŁAWU
SIKOROVÍ¹

LIBOR MARTINEK

V Bohemica Olomucensia 1/2016 se objevila recenze Mgr. Anety Damborské mojí knižní monografie o spisovateli z polské národnostní menšiny na českém Těšínsku Władysławu Sikorovi. Ta byla vydána díky sponzoringu českotěšínské tiskárny Finidr s.r.o., která vydala knihu v nákladu 200 kusů a s předem dohodnutým rozsahem do cca 150 stran (ve výsledku má 151 s.) a to do konce roku 2015 (externího grafika jsem si zaplatil sám). Zároveň šlo o první publikaci v rámci edice Spisovatelé Těšínska opavského nakladatelství Literature & Sciences, která je určena především zájemcům z řad čtenářské veřejnosti o literaturu z tohoto příhraničního regionu (jako druhý svazek této edice vyšla v r. 2016 monografie o Henryku Jasieczkovi). Tato edice doplňuje dřívější regionální edici Osobnosti Slezska, která je zaměřena širěji a kterou iniciovala Matice slezská v Opavě, avšak ta je po personálních změnách ve vedení organizace spíše v útlumu, každopádně jsem jednal již dříve s jejím bývalým předsedou Ing. Vlastimilem Kočvarou o možnosti připravit několik autorských monografií o spisovatelích z česko-polského pohraničí právě pro tuto jejich edici. Výsledkem tedy byla autorská monografie, která je určena laické veřejnosti, zčásti odborné veřejnosti, pokud se někdo této problematice věnuje podobně jako autor těchto řádků. Míním tím zejména čtenáře z polské národnostní menšiny na Těšínsku, kteří jsou vesměs bilingvní do té míry, že bez problémů recipují české texty určené českým čtenářům, a to nikoli jen z regionu, ale šíře i z celé republiky, kteří o takové téma projeví zájem (vím o tom, že se i takoví čtenáři našli), institucím z regionu i mimo něj (školy, knihovny apod.). S ohledem na implicitovaného čtenáře jsem proto přeložil všechny polské citáty do češtiny (až na jednu výjimku, kterou byla vydavatelská recenze brněnské polonistky a slavistky polského původu prof. Krystyny Kardyni-Pelikánové, tu jsem doplnil do obsahu takříkajíc na poslední chvíli – k otázce časového presu se ještě dostanu – a překlad by si nutně vyžadoval její autorizaci, na což již nebyl čas). Co se týče termínu vydání monografie, dlužno říci, že jsem usiloval „stihnout to před Pánem Bohem“, abych parafrázoval titul románu polské spisovatelky Hanny Krall, což se mi podařilo, kniha vyšla několik měsíců před smrtí W. Sikory (22. 10. 2015).

/1/ Reakci Libora Martinka na recenzi Anety Damborské otiskujeme po důkladném uvážení a oproti běžné redakční praxi bez jakéhokoliv zásahu či úpravy.

Kniha byla doplněna všemi potřebnými metatexty, mj. Summary, Streszczenie, Prameny, Literatura, Ediční poznámka, Lektorské posudky, Jmenný rejstřík, které jsou třeba MŠMT požadovány k uznání knihy jako odborné monografie (souhlasím s recenzentkou, že bylo možné ještě něco přidat kvůli lepší orientaci čtenáře, avšak text by se tím rozrostl o další stránky; například uvádění autorovy bibliografie mimo rubriku Prameny by bylo duplicitní, ale dejme tomu vhodné pro knihovníky). Nicméně nešlo o publikaci vydanou univerzitou a určenou hlavně odborníkům v rámci jakéhosi úzkého, specificky vyhraněného a, řekněme, akademického čtenářského *milieu* a vnitřního recepčního okruhu, tudíž v podstatě omezeného oběhu (cirkulace) publikace. Neběželo ani o vytištěnou disertační práci, kde by se recenzentkou postrádané metatexty měly nacházet z hlediska požadavků na takovou práci kladených. Přesto recenzentka od počátku přistupovala k této skromné brožurce mající hlavně osvětových charakter jako k právě takovému typu zdroje.

K recenzi Damborské bych podotkl, že jde v jejím případě o značně rigorózní přístup hodnocení, jenž by se hodil na publikaci trochu jiného typu. Například mi není jasné, proč má čtenář v úvodu o autorovi jako spisovatelské osobnosti číst něco o tom, komu je kniha určena? Podle mne je to redundantní a poslání knihy je stručně objasněno v ediční poznámce. Také nechápu, proč recenzentce scházelo *expressis verbis* vyjádření v úvodu, že je Sikora „polský spisovatel“, což snad každý čtenář pozná podle titulu, pak když knihu jenom otevře, navíc je to patrné z autorova jazyka, jímž píše, rodinných poměrů, studií apod. Kdyby byl W. Sikora bilingvní spisovatel jako třeba básník a aforista Ing. Lech Przeczek z Třince, tak to zdůrazním a na příslušném místě o tvůrčím bilingvismu v této menšinové literatuře pojednám, jelikož jsem se touto problematikou také poměrně výrazně zabýval. Nevím, proč bych nemohl novináře Jacka Sikoru označit za „pozoruhodného“ básníka, když jde o autora několika dobře hodnocených sbírek poezie v polštině, asi nejvýraznějšího básníka své generace, tj. polsky píšících autorů z českého Těšínska. Překladatelsky jsem se podílel na dvojjazyčné sbírce Jacka Sikory *Za póžno na wiosnę – Příliš pozdě na jaro* (2007) a napsal k ní doslov; sbírka se dočkala pozitivních kritických ohlasů u nás i v Polsku (L. Muška – měsíčník *Akord* v Brně, P. Voňka – revue *Psí víno* v Praze, K. Kaszper – měsíčník *Zwrot* v Českém Těšíně, I. Mikrut – měsíčník *Śląsk* v Katovicích). Jacek Sikora je řazen do kontextu generace nazývané podle antologie polských autorů z českého Těšínska *Spotkanie* (Ostrava 1985).

Pak se v recenzi vyskytují další neporozumění, například problematice regionalismu, když se autorka podivuje nad skutečností, že nevedu ostrou čáru mezi tím, která díla jsou ještě regionální a která jsou již nadregionální nebo univerzální. Takhle to, s prominutím, nalajnovat opravdu nelze. Stejně není možné zcela přesně rozlišit například to, které motivy kam patří, aniž bych se tohoto úkolu ujal nějakou násilnou formou, jak paradoxně (jednou něco

chce přísně lišit, podruhé zase nikoli) sugeruje recenzentka. Zde jsem se přidržel koncepce univerzitního opolského badatele prof. Alfreda Wolneho, jak správně recenzentka podotýká, ale tu jsem pochopitelně modifikoval s ohledem na konkrétní případ Sikorova díla. Damborská si patrně neuvědomuje, že záleží primárně na tom, do jakého kontextu se motivy zapojují, jinak by tuto výhradu neměla. Potíže s motivy nemají badatelé jen s takovou osnovou, jakou si zvolil Wolny a kterou jsem parafrázoval, ale o určité tendenci k „osmózám“ tohoto nejmenšího stavebního tematického prvku prozrazují třeba pokusy o tematickou a motivickou analýzu díla Ladislava Fukse, kterých se v poslední době vyrojilo v rámci literárněvědného diskurzu hned několik a jejichž autoři s tím těžce zápasí.

Pak si recenzentka z hlediska neznalosti problematiky nevěděla úplně rady s použitou terminologií. Například polský pojem Zaolzie není možné překládat jako Záolší, byť se řeka oficiálně nazývá Olše, ale jde o pohled z polské strany za řeku Olzu (jak se tok nazývá polsky, ale i původně, Olše je název přidělený uměle českými administrátory); takže Záolším by byla míněna polská část Těšínska, zatímco v našem případě by šlo o jakési Předolší (geograficky, etnograficky, kulturně a politicky se pojmy české Těšínsko a Záolží rovněž nepřekrývají). Kritička také shledává nepřesnost v mém vyjádření „autor vypráví“. Inu, vypráví vypravěč, jak se jistě dozvěděla na přednáškách z naratologie, ovšem autor nejen vypráví (například v první osobě), ale také zobrazuje, ba dokonce líčí (tento pojem ovšem nemají strukturalisté v lásce). Takový přístup mi přijde jako dogmatické aplikování vyčtených či naučených pouček v rámci literárněkritického diskurzu, ale zároveň to vypovídá o recenzentčině dosud malé odborné zkušenosti. Jistě – velikost kritika se měří jeho nároky, jak napsal Ilja Hurník v parodii jednoho Čapkova apokryfu v souboru *Trubači z Jericha*, ale nemám dojem, že by bylo třeba shledávat až tolik nedostatků v této méj skromné monografii o W. Sikorovi, primárně určené zájemcům z řad veřejnosti (nikoli kabinetním vědcům, jelikož o Sikorovi nikdo na bohemistice, dokonce ani na polonistice učit nebude snad s výjimkou ostravského dr. Zdeňka Smolky v rámci jeho přednášek o regionální literatuře na širším Ostravsku). Z rozsahových důvodů nebylo ani možné se analyticko-interpretačně věnovat Sikorovým jednotlivým dílům podrobněji, spokojil jsem se tedy s pojednáním především o žánrové, formální, kompoziční, jazykové, tematické, motivické problematice s občasnými komparativními postřehy. Další vhledy by zabraly cca 100 stran textu (na to nebyl čas a ani prostředky), abych s tím byl pak sám spokojen, ovšem s ohledem na implikovaného čtenáře to nebylo nutné, takže snad příště a při jiné příležitosti třeba podpořené kýženým grantovým projektem. Každopádně jsem rád, že se knize o W. Sikorovi dostalo dalšího ohlasu, když se k ní již vyjádřili například S. Tabol v slavistickém periodiku *Studia Slavica – Slovanské studie*, M. Hrabal v *Kulturních novinách*, I. Harák v *Dobré adrese*, J. Chrobák v *Textech*, Sz. Broda v *Těšínsku*, Cz. Rudnik ve *Zwrotu*,

K. Taľuť v katovickém časopise *Nowa Biblioteka*, U. Kowalska v poznaňském časopise *Slavia Occidentalis*, L. Engelking v krakovských *Kontekstach Kultury*, M. Taneski v nitranském *Litikonu*, podle nichž je tato studie obsahově a metodologicky dobře zvládnutá. Nejsem ani přehnaně nesebekritický vůči námitkám literární kritičky, bohužel chabě zdůvodněným. Jistě jde v případě A. Damborské o výbornou studentku a doktorandku, jejíhož názoru si vážím, pouze mi přišlo místy přemrštěné, jak říká české přísloví, jít s kanónem na vrabce, tedy na brožurku o jednom místním těšínském spisovateli napsanou „ku pokrzepieniu serc“ aplikovat těžkou literárněvědnou a teoretickou tonáž. Mojí chybou ovšem je, že jsem měl zájem na tom, aby byla tato knížka recenzována v tak prestižním literárněvědném časopise, jaký *Bohemica Olomucensia* bezesporu představuje.

Pokud je Aneta Damborská v závěru svého příspěvku přesvědčena o tom, že moje monografie o W. Sikorovi v edici Spisovatelé Těšínska nebude inspirovající pro další potenciální autory, kteří by se zajisté měli poučit z mých chyb, tak se mylí, jiní nezaujatí recenzenti takový názor nezastávají a já si stojím na svém. A proč by měla být tato dosud mně neznámá doktorandka vůči mé studii zaujatá? Jelikož byla proti mně poštvána jedním olomouckým literárním vědcem, který blokuje zveřejnění mých odborných příspěvků coby jejich (tzv. anonymní) oponent v jistých literárněvědných sbornících a časopisech z důvodů pro mne naprosto nepochopitelných a nepřijatelných.